

Smaastykker.

VII.

Bornholms Krønike og dens Forfatter.

Af *M. K. Zahrtmann.*

I Kirkehist. Saml. 4. R. I, 454—68 har H. F. Rørdam givet nogle Meddelelser om Rasmus Pedersen Ravn, Sogndegn i Aaker 1654—77, og hans Skrifter. Af disse er den haandskrevne *Chronica Boringiaca* (Ny kgl. Saml. 398 i Fol.) af stor Betydning som Kildeskrift til Bornholms Historie, hvorfor jeg tror det berettiget at undersøge dens Tilblivelse og Troværdighed lidt nærmere, end sket er.

Chronica Boringiaca fremtræder som et til Kong Kristian V stilet Bønskrift for de af Misvæxtaarene 1670—71 hjemsøgte Bornholmere. Ravns maleriske Skildring af et saadant Uaar fortjener at læses:

»Ingen mindes saadan ringe Høst nogen Tid at være gjort som i dette Aar, Anno 1670, da de maatte her paa Landet oprykke det stakkede Straa og Ax tillige med Hænderne, kunde ikke bære enten Le eller Sax derpaa. Hvermand havde fast sin indhøstede Grøde til Julen derefter strax fortæret, havde intet til Kongen, mindre til Kirken, Præst eller Degn. Der løb omkring efter Føden paa Landet saa mangfoldige Mennesker, gamle og unge, stærke, svage, Mænd og Kvinder, Drenger og Piger, som det var storlig at forundre sig over. Det var den Dag, man havde i det ringeste 40 og flere at spise, uanset der i Tide ved Mikkelsdag rejste her fra Landet nogle 100 Mennesker til andre Steder, sig udi denne besværlige Tid at opholde og nære. Heste og Kvæg døde flux og bort, fordi der fattedes Fo'r til dem. Aarsagen var en stor Guds Straf; thi forholdt Gud Regnen«. —

Ved et saadant Skrift maa man selvfølgelig være paa sin Post lige overfor en mulig overdreven Skildring af Bornholmernes Nød og Dyder; men i en saadan har jeg ikke kunnet gribe Ravn. I det store og hele finder jeg ham ædruelig og paalidelig overalt, hvor han skriver af sit eget. Men desværre! der hvor vi allerhelst ville høre hans egen Fortælling som Øjenvidne til Svenskernes Herredømme paa Bornholm 1658, der er hans Skildring »af Borringholms Manifest uddraget, hvilken var vel af gode Personer til Trykken bevilget, men blev dog ikke efterkommet.« Den bliver dog ikke værdiløs derfor; thi Manifestet er os ikke bevaret andet Steds, og, saa vidt jeg kan skønne, gjengiver Ravn det fuldstændig og ordret eller i det mindste saa noget nær.

Borringholms Manifest er et Forsvarsskrift for Opstanden mod de svenske, hvilket Bornholmernes Sendebud indgav til Kong Frederik III sammen med Overdragelsesbrevet paa deres tilbagevundne Ø den 29. December 1658¹⁾. Det er at betragte som et ensidigt politisk Indlæg i den standende Krig og som saadant lidet troværdigt. Det er let at paavise dets Forvanskninger i svenskfjendlig Retning paa flere Punkter²⁾.

Som det foreligger os i Ravns Gjengivelse, navngiver Manifestet ikke en eneste Deltager i Opstanden. Herved forklares os Tilblivelsen af Sendebuddenes ligeledes under den 29. December til Kongen indgivne Navnefortegnelse over de fornemste Deltagere i Opstandsbevægelsen. Denne er kommen til for at udfylde hint; herpaa tyder ogsaa den Omstændighed, at den først gennem en Tilføjelse uden for Texten udpeger Villum Klavsen som den svenske Landshøvding Printzenskölds Drabsmand³⁾.

¹⁾ L. de Thurah: Beskr. over Bornholm. Kbh. 1756. S. 248.

²⁾ Hist. Tidsskrift. 7. R. 1 B., Kbh. 1897, S. 139 viser dette.

³⁾ Navnefortegnelsen er trykt i Hist. Tidsskr. 6. R. 5. B. Kbh. 1894, S. 224. Denne eneste fra Opstanden bevarede, autentiske Beretning fremhæver alene og ganske særlig Præsten Povl Hansen

Ravn har sikkert selv ment sig nødsaget til i sin for Kong Kristian V bestemte Chronica slavisk at følge det kun godt tolv Aar tidligere til dennes Fader indgivne Manifest; han har ikke turdet modsige dette. Det bør ikke iøvrigt komme ham til Skade paa hans ærlige Navn. I Modsætning hertil vil jeg fremhæve hans Skildring af Krigsbegivenhederne paa Bornholm 1644—45; den er livlig og udførlig og hviler helt igjennem paa Øjenvidners Beretning. Ravn har sikkert selv været med til Søndagen den 11. Avgust 1644, da over Hundrede fjendtlige Skibe saas i Søen, at holde »Prædiken paa Strandbakken langs hen om Landet for den væbnede Mand«, som ikke turde forlade sin Post. Lige overfor den Dom, som H. F. Rørdam har fældet om nogle af hans Vers, kan jeg ikke nægte mig den Fornøjelse at hidsætte det lille Vers, hvormed Ravn indleder Skildringen af Krigen 1645:

Nu kommer jeg til den sørgelige Akt,
 hvorledes Landet er under Svensken bragt,
 Der Fortuna var os saa ublid,
 at vi ej bestod Sveco udi Strid.

Ankers Fortjenester i Raad og Daad under Opstanden. Føjes her- til, at J. C. Urne har bevaret os en, kun ét Slægtled fra denne fjærnet Tradition om Anker som dens Leder, har sikkert denne Præstemand bedre Adkomster til at mindes end Jens Kofoed. Dennes Adkomster dannes af den »af ham selv [?] nedskrevne« Relation, som først kendes fra 1735, og lige overfor hvilken de fleste Forskere fra J. C. Urne (1756) til J. A. Fridericia (1894) have stillet sig tvivlende, samt af en Tradition, som kun kan føres tilbage til den højst upaalidelige Prinsenskjoldvises Tid (omkring 1730). Se herom min Strid med G. L. Grove i Hist. Tidsskr. 7. R. 1. B., Kbh. 1899, S. 613—31. — Naar Grove, som blindt følger den kofoedske Relation, her siger om Anker, »at han boede paa Rutsker Bakke, det strategisk vigtige Punkt«, er det urigtigt. Ravns Chronica og Navnefortegnelsen fra 1658 lære os, at han boede i Hasle. Men naar hin Relation stadig anbringer ham paa Ruts Kirkebakke, turde det være et Tegn paa, at den er fra en yngre Tid og dog ikke saa ung, at den helt har glemt, at Anker var den strategisk vigtige Person, eller, paa godt Dansk, Op- standens Leder.

Det Billede han derefter opruller af Svenskernes Overfald paa Nexø den 9. Juni nævnte Aar, fanger Læsernes Sind ikke blot ved sin historiske Troværdighed, men ogsaa ved sin dramatiske Livlighed. Dog, det er for langt til at aftrykkes her¹⁾.

Som *Chronica Boringiaca* nu findes i det store kgl. Bibliothek, have vi næppe Ravns Originalskrift for os. Vi spore i meget en Afskriver, som ikke ret har kunnet læse Ravns Skrift. Hist og her findes for Exempel Plads aaben for et udeladt Ord eller endog, som ved Omtalen af hvad der skete i December 1658, for en hel Sætning. Men selv den Forudsætning, at vi kun staa overfor en lidt skødesløs Afskrift, strækker ikke til for at forklare os alle Mærkeligheder ved det bevarede Haandskrift. Dette angives skrevet efter Opfordring af de kgl. Kommissærer, som kom til Øen den 18. Avgust 1671, og det ender med en Tilegnelse til Kongen, dateret den 29. September samme Aar. Selv om Ravn havde kunnet skrive med begge Hænder paa én Gang, vilde han dog næppe være naaet til at sammen-skrive disse 127 Foliosider i Løbet af kun sex Uger. Og endnu mere paafaldende er det inde i selve Texten om Klemens Kirke at finde nedtegnet Oberst Ecksteins Begravelse her som stedfunden den 26. April [skal være: Marts] 1673. Disse Mærkeligheder kunne kun forklares ud fra den Antagelse, at Ravn har haft Haandskriftet liggende væsenligt fuldført inden Kommissærernes Komme, og at det først nogle Aar senere er blevet oversendt til Kongen; herved har Ravn haft Lejlighed til at udfylde det indtil 1673, og først derefter ere de nu eksisterende Afskrifter tagne.

Til hvad H. F. Rørdam har meddelt om Ravns Livs-omstændigheder, har jeg kun lidet at føje. I Efterskriften til sin *Chronica* fortæller han selv, at han 1671 er 69 Aar og har været 44 Aar paa Bornholm. Han var altsaa ikke

¹⁾ Det findes gjengivet i Bornholms Dagblad, Nexø, 19. Avg. 1883.

nogen indfødt Bornholmer, skønt Navnet er godt kendt fra Rønne; den bekendte Jens Kofoeds Moder hed Elisabet Madsdatter Ravn og var Datter af en Borgmester i denne By. I sit Degnekald havde Rasmus Ravn længe en Medhjælper i Peder Ravn, som vel kan antages at have været hans Søn, og som 1693¹⁾ kunde vidne, at han i henvend 40 Aar havde været Degn i Aaker Sogn. Denne Peder Ravn blev den 23. December 1696 ihjelslagen paa Aa Kirkegaard, i det en Askegren faldt ned over ham.

— Bornholmerne bør være glade ved den gamle Krønikeskriver i Aakirkes Degnebolig. Rasmus Ravns *Chronica Boringiaca* er uundværlig for den, som vil kende Bornholms Historie i det syttende Aarhundrede; den fylder mange Huller i vor andet Steds hentede Viden, og uden den blev det andet kun Stykværk.

¹⁾ I en Sag for Højesteret angaaende de Fattighospitalet paa Spidlegård tillagte Indkomster. Den beskrives saaledes i Aa Kirkebog: •Saa som det Fattighus i Aaker Sogn er af Avgustus Dechner, forrige Amtskriver, ødelagt, i det dets aarlige Indkomster uden Ordre er derfra vendt, har Sognepræsten Hr. Tue (Larsen), efter at alle andre Midler intet ville hjælpe, søgt at inddrive og tilbagekalde samme Fattighuses Indkomster ved Proces. Højesterets Dom 1693, den 5. Juli: Skal de af Alders Tid indtil Aar 1680 ud af Bornholms Amtstue til Aakirke Hospital betalte 60 Rigsdaler tilige med de 3 Tønder Mel af Spidlegaards Mølle efter kgl. aller-naadigst Bevilgning aarlig herefter som af Alders Tid til Aakirke Hospitals Forstandere udi rette Tid af Amtstuen svares og betales. — Peder Ravn vidnede om Printzenskölds Omhyggelighed for de fattige, hvem han ikke vilde fravende den vante Understøttelse, til Trods for at Hospitalets Adkomstbreve var forsvundne. (Thaarups Bornholmiana, 4. B., i Kongerigets Arkiv).